

Anne Viguier

SCURTĂ ISTORIE A INDIEI

De la țara celor o mie de zei
la putere mondială

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2024

Cuprins

Introducere	7
1. O diversitate de limbi și de culturi.....	15
2. Bazele	37
3. Roata se învârteste	67
4. De la dinastiile turcice la Marii Moguli.....	105
5. Confruntarea cu europenii	149
6. O democrație fragilă în căutarea unui rol mondial.....	201
7. Visul de a deveni o superputere.....	253
<i>Mulțumiri</i>	273

Imperiul hindus Vijayanagara

Dincolo de sfera controlată de sultanatul din Delhi și apoi de succesorii săi, care putea să includă potențați hinduși autonomi ce plăteau tribut, unele regiuni indiene și-au păstrat independența: în Assam, la extremitatea estică, în părțile cele mai aride ale Rajasthanului unde domnea dinastia Rajput și mai ales în sudul Indiei. În secolul al XIII-lea, în sudul podișului Deccan coexistau trei tipuri de regate: dinastia Hoysala în Karnataka, dinastia Kakatiya în Andhra, dinastiile Chola și Pandya în Tamil Nadu. Începând din secolul al XII-lea, raidurile musulmane venite din nord s-au înmulțit și au dus, în 1310, la cucerirea regatului Pandya în extremitatea sudică. În secolul al XIV-lea, vechile centre din peninsulă au fost cucerite rapid de călăreți musulmani. Dar suveranii hinduși au reușit în cele din urmă să se adapteze la metodele lor războinice și să reziste. Imperiul Vijayanagara, întemeiat de un clan din Karnataka, s-a format în urma acestui contact. El a dominat o mare parte din sudul Indiei între secolele al XIV-lea și al XVI-lea.

Vijayanagara purta numele capitalei sale, care înseamnă „cetatea victoriei”. Potrivit unei legende care s-a răspândit câteva secole mai târziu și continuă să impregneze cunoștințele școlare, regatul ar fi fost întemeiat de doi frați, Harihara și Bukka, membri ai clanului războinic Sangama, intrați în slujba regilor din dinastia Kakatiya. Căpurați, duși la Delhi și convertiți la islam, au fost

trimiși în serviciul noilor stăpâni în sud ca să înăbușe o rebeliune. Ei ar fi renegat atunci islamul, ar fi restabilit cultele hinduse, iar Harihara ar fi fost încoronat rege în 1336. Doi călători portughezi vânzători de cai, care au fost acolo în 1535, au relatat mitul întemeierii capitalei. Pe când regele vâna în pădure, a fost martorul unui miracol: un iepure, în loc să fugă, a început să-i urmărească câinii. Eremitul pe care l-a întâlnit în apropiere a interpretat pentru el minunea: un oraș care avea să fie „cea mai puternică cetate din lume”, căci nu ar fi fost capturată niciodată de dușmani, trebuia ridicat în acel loc.

Regele a început lucrările chiar în acea zi. După ce a poruncit construirea caselor și a unui zid de apărare, a ridicat templul lui Virupaksha, o divinitate shivaită locală, în onoarea eremitului. În secolul al XVI-lea, cetatea era una dintre cele mai mari din lume, populată de 300.000 până la 500.000 de locuitori. Ruinele ei ocupă un teritoriu imens în situl actual Hampi și atestă apariția unui nou model de cetate care întruchipa autoritatea regelui. El a fost după aceea reprodus în provinciile din sud cucerite treptat. Căpeteniile care plăteau tribut regatului și guvernatorii numiți să administreze provinciile îndepărtate aveau obligația să vină acolo în mod regulat, îndeosebi pentru marea sărbătoare Navaratri, care celebra victoria repurtată de regele-zeu Rama, cu care se identifica regele din Vijayanagara, asupra regelui-demon Ravana.

După Sangama, alte două clanuri războinice s-au succedat în fruntea regatului, care se întindea de la

platourile aride ale Deccanului până la deltele bogate de pe Coasta Coromandel, la est, și la litoralul Malabarului, la vest. Ele au luptat cu sultanatul Bahmani instaurat în nordul podișului Deccan și au contribuit la dispariția sa în secolul al XV-lea. Imperiul s-a aflat la apogeul puterii sale în timpul domniei lui Krishnadevaraya (1509-1529). El se întindea atunci de la Marea Oman până la Marea Bengal, profitând de veniturile unui comerț maritim înfloritor, în care negustorii portughezi, primind permisiunea de a se instala în Goa, începeau să ocupe un loc de frunte. Bogăția sa se datora îndeosebi pământului fertil exploatat cu grijă, care aducea impozite în bani de aur. Orezul lui hrănea Gujaratul și Golful Persic și era exportat până la Aden și la porțile Africii Orientale, precum și în Ceylon. Cultivarea bumbacului și a indigoului s-a dezvoltat în regiunile secetoase. Produsele meșteșugărești, dar și exploatarea minelor de diamant, pescuitul de perle, lemnul de tec și de santal din pădurile din Munții Gați furnizau venituri considerabile care finanțau importul de cai, vitali pentru armată.

A fost Imperiul Vijayanagara ultimul zid de apărare hindus care a rezistat cuceririi musulmane? Așa îl înfățișează imageria populară modernă, proiectând asupra lumii medievale, în mod anacronic, clișee identitare inventate în principal în secolele al XIX-lea și XX. La început, invadatorii turcici au fost percepuți în podișul Deccan și în Andhra ca străini. Unele inscripții îi demonizează pe musulmani, cu referințe care amintesc de literatura brahmană din secolele al II-lea și I î.Hr.,

când budismul își extindea influența și India era supusă primelor asalturi ale nomazilor veniți din Asia Centrală. Dar, în secolul al XIV-lea, puterile musulmane erau integrate pe deplin în jocul politic indian. În sursele locale, sultanii lor erau numiți „regi ai cailor”. Regii hinduși din Orissa erau „regii elefanților”, suveranii din dinastia Vijayanagara, „regii oamenilor”, adică înainte de orice ai infanteriștilor. Acestea erau cele trei corpuri complementare care formau pe atunci armatele indiene, indispensabile oricărui suveran. Această prezentare implică deci că respectivele regate erau văzute ca elemente ale unui și aceluiași ansamblu politic și cultural, nu ca entități complet antagoniste. Regele din Vijayanagara era numit uneori „sultan printre hinduși”, dar termenul „hindus” însemna atunci mai degrabă „indian” sau „locuitor al Indiei”.

În podișul Deccan și în sudul Indiei, musulmanii erau peste tot minoritari. Totuși, influența lor era vădită în interiorul imperiului Vijayanagara. Soldații musulmani erau folosiți pentru priceperea lor în luptă. Succesele militare ale regilor săi au fost obținute în principal grație utilizării cailor și artileriei, după modelul luptătorilor turcici și afgani. Administrația a reprodus de asemenea practici care fuseseră stabilite în sultanate. În fine, în capitală, arhitectura s-a inspirat în mare parte din modelul dezvoltat în sultanatele din podișul Deccan. Utilizarea arcelor, domurilor și zidăriei a fost astfel integrată complet în planurile și metodele de construcție.

În același timp, acest stat belicos se organiza printr-o colaborare strânsă între brahmani și regii pe care ei îi

legitimau celebrându-le originile divine. Învățătura lui Shankara, un filosof brahman din Kerala care a trăit în secolul al VIII-lea, s-a răspândit în sud. Doctrina lui, cunoscută sub numele de *Advaita Veanta* („Vedanta nondualistă”), afirma că *jnana*, cunoașterea, permitea revelarea unității cosmosului; el preconiza depășirea formelor populare de devoțiune pentru ca fiecare om să poată să străpungă *maya* care ascundea realitatea și să ajungă la eliberare. Obsesia pentru ritualuri trebuia înlocuită cu ascetismul și celibatul. Totodată, cultele devoționale ale căii *bhakti* au fost încurajate în sate, iar donațiile către temple, îndeosebi către cel de la Tirupati din ținutul telugu, s-au înmulțit. Sprijinirea lor în câmpiile tamile le permitea regilor din Vijayanagara să se prezinte ca succesorii dinastiei Chola și să obțină susținerea populațiilor rurale locale.

Această politică nu era însoțită de intoleranță religioasă față de celelalte culte. Sanctuarele jainiste din ținutul Canara, în vest, au fost și ele protejate, mai ales că negustorii jainiști conduceau ghilde comerciale importante care contribuiau la prosperitatea regimului. Vijayanagara a respectat și instituțiile civile și religioase din cetățile musulmane instalate pe litoralul Keralei trecute sub controlul său. În capitală, care era, potrivit vizitatorilor portughezi din secolul al XVI-lea, mai mare decât Roma, „puteai găsi oameni de toate națiile și din toate popoarele”. Era un adevărat oraș cosmopolit, deschis spre influențele exterioare.

Frontierele permanent schimbătoare ale imperiului nu despărțeau două lumi închise una față de alta, așa

cum le reprezintă liniile de pe hărți. Erau mai degrabă niște zone întinse în care interacționau societăți diferite decât niște linii de confruntare violentă. De altfel, înfrângerea finală din 1565 a fost cauzată în parte de o greșeală fatală a ultimilor regi ai imperiului: o alianță cu unul dintre sultanii din podișul Deccan, care a dus la o coaliție ostilă ce i-a dat o lovitură fatală. Șubrezirea a avut și cauze interne: se vorbește despre un imperiu deoarece regii din Vijayanagara domneau peste populații de limbi și culturi diferite. Țăranii războinici telugu de pe podișul Deccan, care dominau armata, se opuneau comunităților sătești din bogatele delte unde se cultiva orez din ținuturile Andhra și tamil. Unii dintre ofițerii regelui trimiși în provinciile îndepărtate puteau fi tentați să se elibereze de sub autoritatea sa. Astfel, în 1529, un general telugu al lui Krishnadevaraya a pretins să păstreze pentru sine fostul regat al dinastiei Pandya, pe care tocmai îl recucerise pentru suveran. Fiul său, rămas fidel, a acceptat să lupte împotriva tatălui și, după ce a obținut victoria, a fost numit guvernator (*nayaka*) al provinciei Madurai.

După căderea capitalei lor, distrusă complet de cuceritori în 1565, ultimii regi din dinastia Vijayanagara, refugiați în ținutul Andhra, au păstrat în mod simbolic autoritatea rituală supremă asupra vechilor guvernatori de provincii. Dar acești *nayaka* și-au guvernat în realitate independent micile teritorii în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea și n-au fost în stare să se opună ultimelor cuceriri ale armatelor mogulilor.